

ענג שבת

עלון מס' 10 (1279) (שנה שלוש וחמש)

פרשת תרומה - פורים - תצוה

יוצא לאור ע"י העמותה להשרשת ערכים יהודיים לאומיים

ז' באדר ה'תשפ"א (19.02.2021)

לעילוי נשמת מרת רבקה יעקב ע"ה בת ר' יעקב ושמחה ז"ל, נפטרה ב-כ"ז בתמוז תש"ף

מועדי השבת תרומה

יום	מוצ"ש	ער"ש
י-ם	16.53	18.07
ת"א	17.08	18.09
ח"ה	16.58	18.07
ב"ש	17.11	18.10
א"ת	17.04	18.08

זמני היום והלילות הימים:

משבת תרומה - יום ו'	אופק ת"א
עלות השחר	4.41 - 4.47
זמן הנחת תפילין	5.22 - 5.29
הנץ החמה (מישור)	6.12 - 6.19
הנץ החמה (הנראה)	6.17 - 6.24
ס"ז ק"ש מ"א	8.17 - 8.21
ס"ז ק"ש הגר"א	9.01 - 9.05
צאת היום	11.54 - 11.55
מנחה גדולה	12.24 - 12.25
שקיעת החמה	17.36 - 17.31
צאת הכוכבים ב'	18.26 - 18.21

דף יומי: פסחים צא - צז

מועדי השבת תצוה

יום	מוצ"ש	ער"ש
י-ם	16.59	18.12
ת"א	17.14	18.14
ח"ה	17.04	18.13
ב"ש	17.17	18.15
א"ת	17.10	18.13

זמני היום והלילות הימים:

משבת תצוה - יום ו'	אופק ת"א
עלות השחר	4.33 - 4.40
זמן הנחת תפילין	5.14 - 5.21
הנץ החמה (מישור)	6.04 - 6.11
הנץ החמה (הנראה)	6.08 - 6.16
ס"ז ק"ש מ"א	8.13 - 8.17
ס"ז ק"ש הגר"א	8.56 - 9.00
צאת היום	11.52 - 11.54
מנחה גדולה	12.23 - 12.24
שקיעת החמה	17.41 - 17.37
צאת הכוכבים ב'	18.31 - 18.27

דף יומי: פסחים צח - קד

את העלון ניתן למצוא בפייסבוק תחת השם: "ענג שבת"
את העלון ניתן למצוא באתר www.yeshiva.org.il
וגם באתר מודרשת בקטגוריית עלוני שבת ב"מיידי יהודי" www.moreshet.co.il

יו"ר העמותה והעורך עו"ד שמואל כהן
כתובת: רח' בלוק 3, ת"א
טל: 03-5234063, פקס: 03-5234054
דוא"ל: smuladv@netvision.net.il

העלון מוקדש לזכר ולע"נ ר' ישראל איסר מר ז"ל, נפטר ב- כ' באדר תשמ"ו. יהיה זכרו ברוך!

"ראשית חכמה - קנה חכמה" (משלי ד, ז)

"ועשו ארון עצי שטים..." שונות מידותיו של ארון משאר כלי המשכן, כי כל מידותיו, אורך ורוחב וגובה, כולן במידות שבורות ולא שלמות. ודרשו בו כי להורות נתן, כי הארון שהוא סמלה של תורה, לחצאין הוא עומד, שיידע העוסק בתורה כי עדיין לא הגיע לכלל שלמות, ועדיין הוא בחצי הדרך.

הן כך קבעו לנו חז"ל במשנת אבות: "איזהו חכם הלומד מכל אדם" (ד' א'). החכם אינו נבחן בכשרון ולא במנת משכל, אלא אך באהבת החכמה. וכבר פירשו חז"ל דעה, כי שורש הכינוי "תלמיד חכם" המורגל בפי חז"ל, מכאן הוא נובע, כי כל כוחו של "חכם" מכה זה שהוא "תלמיד". יודע שאינו מושלם, ויש לו עוד מה וומי ללמוד.

אמרה קוצקאית חריפה מפרשת, פשוטו של מקרא "אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני" (קהלת ז' כג), אם סבור אדם כי "חכם" הוא, אות היא ל"רחוקה ממני".

ודברי תורה עשירים במקום אחר. את ברכת יעקב אבינו לנכדיו "וידגו לרוב בקרב הארץ" (בראשית מ"ח ט"ז), פירושו רבותינו ז"ל: "מה דגים הללו גדלין במים, כיון שיוודת טיפה אחת מלמעלה, מקבלין אותה בצמאון, כמי שלא טעמו מים מימיהן, כך הן ישראל, גדלין במים בתורה, כיון ששומעין דבר חדש מן התורה, הן מקבלין אותו בצמאון, כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהון". (בראשית רבה צ"ז ג).

חידוש עמוק יותר במהלך בקשת החכמה, השמיעונו רבותינו בעלי התוספות. במסכת כתובות ס"ג א', הובא המעשה ברבי עקיבא שנשא את בתו של כלבא שבוע, ומכיון שבאותה עת היה ר"ע עם הארץ, הדירה אביה מנכסיו. לאחר שישב עשרים וארבע שנים בבי רב, חזר לעירו ועמו כ"ד אלף תלמידים, שמע חותנתו שבא חכם לעיר, והלך אצלו להשאל על נדרו. שאלו ר"ע אם היית יודע שאותו חתן יהיה "גברא רבה", היית נודר את נדך, והשיבו לא, התיר לו את נדרו וגילה לו שהוא זה החתן המדובר.

והקשו בתוספות הרי קי"ל "איך פותחין בנולד", דהיינו סיבה שנולדה רק לאחר חלות הנדר אינה סיבה להתירו, ותיצו: "דחכא לא חשיב נולד, דדרך הוא בהולך ללמוד שנעשה אדם גדול". ועל פניהם הדברים נפלאו, ומה בכך ש"דרך הוא" הרי מכל מקום בשעת הנדר לא היה אדם גדול, וסיבת התרת הנדר נולדה אחריו, והרי "איך פותחין בנולד". ועל כרחנו שיעור דבריהם כך הוא, "הולך ללמוד" הוא בקשת החכמה, בשאיפה אדירה לגדול, ביגיעה עצומה ובהבנה לעומק ולרוחב. ונמצא כי סיבת היותו של רבי עקיבא גברא רבה, לא נולדה לאחר חלות הנדר ולא נוצרה כאשר הגיעה לפסגתו. יסוד גדלותו נעוץ בהולך ללמוד וזו סיבת היותו גברא רב, סיבה זו הרי היתה קיימת ועומדת משעה ראשונה שהסכים ללכת וללמוד לבקש חכמה ודעת.

והיינו דתנן "איזהו חכם הלומד מכל אדם" והכי פירושא, זה שלומד מכל אדם מבין שעליו עוד ללמוד, ומבין שגם כל טיפה של לימוד, ממי שיהיה קטן או גדול יכולה לרומם אותו בלימודו, אשר על כן הוא הולך ללמוד ונבט בו הגרעין של "גברא רבה", ולפיכך כבר מראשיתו משעה שהוא לומד מכל אדם מעתה חכם יקרא.

הרב בן ציון נשר, רב ואב"ד בתל אביב, וראש כולל "אפיקי חושן".

העלון מוקדש לזכר ולע"נ אטל פולק שני בת הרץ נפתלי ז"ל, נפטרה ב-ט' באדר תשע"ח. יהי זכרה ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ מרת רחל כץ בת ר' יצחק ז"ל, נפטרה ב-י' באדר ב' תשל"ו. יהי זכרה ברוך!

העלון מוקדש לזכר ולע"נ יום טוב ליפא ב"ר יהודה גרוסמן ז"ל, נפטר ב-י"ד באדר ב'. יהי זכרו ברוך!

מפני שאין זה כבוד הציבור המגיד משנה על הרמב"ם שם דוחה את דברי התוספתא וסובר שאין לקבלה כי זה נגד המשנה בערכין. השלטי גיבורים אומר שזהו גם דעת הר"ף שנשים מוציאות את הרבים ידי חובת קריאת מגילה. זהו דעת השולחן ערוך (או"ח סי' תרפ"ט, א) וגם ערוך השולחן, (או"ח, תרפ"ט, ו).

התוספות בערכין (ג, א) "לאיתוי נשים" מביאים את דעת בה"ג שאע"פ שנשים חייבות בקריאת מגילה אין אינן יכולות להוציא אנשים. וביאר הטורי אבן (מגילה ד) שחייב האנשים בקריאת מגילה כיון שנאמר ברוח הקודש ולכן הוא כעין חובת דאורייתא ואמנם נשים היו באותו נס אבל חיונו רק מדרבנן ומי שחייב רק מדרבנן אינו יכול להוציא חובת דאורייתא.

בקריאת המגילה יש שתי מצוות: א. פרסום הנס, ב. זכירת מחיית עמלק. ואומר על כך ספר החינוך שנשים פטורות ממחיית העמלק וחיונו בקריאת המגילה רק משום פרסום הנס, ולכן אינן יכולות להוציא האנשים שחייבם מחיית העמלק.

בכל מקרה, גם לדעת הבה"ג אישה מוציאה נשים ידי חובת שמיעה. הרא"ש מביא את דברי הבה"ג ואומר: "דלא תימא אף נשים אינן יוצאות אלא בקריאה חשובה של אנשים. קא משמע לן שהאישה מוציאה חבירתה" (מגילה פ"א, ס' ד). זוהי סברת השולחן ערוך בדעה השניה של "יש אומרים" (שם תרפ"ט, ב).

נשים חייבות במקרא מגילה
"הכל חייבין במקרא מגילה, הכל כשרין לקרות את המגילה, לאיתויי מאי? לאיתויי נשים, וכדר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס" (ערכין ב, ב סיפא) הנס של ההצלה מגזירת "להשמיד להרוג ולאבד". הרשב"ם בפסחים (ק"ח, ב) הוסיף שיעקר הנס היה על ידו, כלומר ע"י אסתה הדגש של הגמרא הוא מהמילה "הכל".

נשים מוציאות את הזכרים
הגמרא שם בערכין אומרת "לאיתויי נשים! שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא את הזכרים ידי חובתם! זהו דעת רש"י שם מאחר והן חייבות כגברים. הרמב"ם פסק כן, כדעת רש"י, להלכה. אומר הרמב"ם במשנה תורה: "הכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וגרים ועבדים משוחררים ומחנכים את הקטנים לקרותה ואפילו כהנים בעבודתן מבלטין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה. אחד הקורא ואחד השומע יצא ידי חובתו והוא שישמע מפי מי שהוא חייב בקריאתה" (הלכות מגילה פרק א הלכה א-ב). אומנם התוספתא (מגילה ב, ז) סוברת: "נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן". ערוך השולחן (או"ח סי' תרפ"ט, א) תיקן את גירסת התוספתא וכתב שלשון התוספתא צריכה להיות שנשים חייבות בשמיעתה, אבל אינן מוציאות הרבים

צילום ארועים:
כנסים, ברית, אירוסין, הכנסת ספר תורה, מסי-בת, ימי הולדת, צילומים לפני חלאקה
צילום מסיבות פורים + קבלת כל התמונות המקוריות על דיסק און קי.
מוגבל ל- 4 שעות צילום.
800 ש"ח
הגואל שפיצברג טל: 054-6695400
haguelphotography@gmail.com

קידום העסק
חבילת פרסום ושיווק משולבת
בניית אתר אינטרנט, בניית דף פייסבוק עסקי, קידום וממון בגוגל, קידום ממון בפייסבוק, פרסום ומודעות בעלון ביתן להזמין חלק מהחבילה

התקשרו לקבלת הצעה משתלמת
שלומי: 054-6695400
054-4567571

הגואל שפיצברג פתרונות מיתוג, שיווק ופרסום

ענג שבת

ת.ש.א סנפלינג עבודות ברמה אחרת
המומחים לאיטום גגות וקירות
כל העבודות מבוצעות ע"י צוות מוסמך לעבודות גובה וסנפלינג
שימוש בחומרים המתקדמים ביותר בעלי תו תקן אחריות מלאה של 5-10 שנים על כל עבודות האיטום והצביעה

לפרטים חייגו: 052-2607965

דיני השבוע ומנהיגו

לעילוי נשמת
יעקב יוסף שמעון ונחמה חיה כהן ז"ל

שבת זכור פרשת תרומה

הספרדים נוהגים לקרוא את פיוטו של רבי יהודה הלוי 'מי כמוך' לפני הוצאת ספר תורה.

מוציאים 2 ספרי תורה, בראשון קוראים שבעה קרואים בפרשת השבוע. בספר השני מפתיר בפרשת כי תצא (דברים כה, יז): "זכור את אשר עשה לך עמלק" – חיוב מהתורה. הקורא יכוון להוציא ידי חובה והשומעים יכוונו לצאת. יש מאחרונים סוברים שגם נשים חייבות לשמוע קריאה זו. קטן לא עולה למנפיח.

אנוס שלא שמע זכור יכוון בקריאה בפורים לצאת ידי חובה. **ההפטרה:** הספרדים: "ויאמר שמואל אל שאול" (שמואל א' טו, א). האשכנזים מתחילים מפסוק ב': "כה אמר ה' צבאות". אין אומרים אב הרממים והזכרת נשמות. במנחה אומרים "צדקתך".

יום חמישי תענית אסתר.

מוניעים: הצום מתחיל בעלות השחר. י-ם: 4:58, ת"א: 5:01, חיפה: 5:00, ב"ש: 5:00, אילת: 4:58.

סיום הצום: צאת הכוכבים (א): י-ם: 17:56, ת"א: 17:53, חיפה: 17:54, ב"ש: 17:56, אילת: 17:54.

שחרית: סליחות, "עננו", קריאת התורה – "ויחל".
מנחה: האשכנזים מפתירים 'דרשו ה' המצא' (ישעיהו נה, ו). מי שלא השלים הצום אומר 'עננו' אבל במקום 'ביום צום תעניתנו' אומר: 'ביום צום התענית'. אומרים אבינו מלכנו ותחנונו גם במנחה.

זכור למחצית השקל

אחר מנחה נותנים 3 מטבעות של חצי שקל יש אומרים שנותנים ג' מטבעות של חצי שקל במדינה (רמ"א. שגמור ג' פעמים 'תרומת ה' בתורה) ויש אומרים רק מטבע אחד של חצי שקל (גר"א). ויש אומרים לתת שווי מחצית השקל, 9 גרם כסף והוא כ-30 נע (כה"ח). רק גברים מגיל מעשרים שנה חייבים (רמ"א בשם ברטנורא). אמנם לדעת הרמב"ם ותוס' יו"ט – מ"ג שנים.

מעיקר הדין נשים וקטנים פטורים (מג"א). אך כתב בעל 'תורה תמימה', שכולם חייבים, כנגד שקלי המן. המנהג הרווח לתת כנגד כולם, אפילו כנגד עובר במעי אמו.

זהירות רבה יש לנהוג בנתינה – כי היא רק "זכור למחצית השקל". אין לומר "מחצית השקל", אלא "כח..." שכן המקדיש לבית המקדש בזמן הזה הקדשו ואסור בהנאה אפילו לצרכי מצוה וצדקה.

יום שישי – פורים

קוראים מגילת אסתר ביום חמישי בערב, וביום שישי בבוקר. גם במקומים. קודם מקרא מגילה מברך הקורא (צריך לעמוד) 3 ברכות: על מקרא מגילה, שעשה ניסים בשחריינו. עבודת המירוח לא מברכים שהחיינו בקריאה בבקר. ב"שהחיינו" יש לכוון גם לסעודת פורים ולמשלוח מנות, ונותנים מתנות לאבינוים – לפחות ל-2 אבינוים.

חיוב קריאת המגילה (שולחן ערוך סימן תרפז)
"חיוב אדם לקרות המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום... "מבטלים תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה קל וחומר לשאר מצוות" (שם סעיף ב').

הכל חייבים בקריאת מגילה (שולחן ערוך סימן תרפט)
"אחד הקורא אחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו" (שם ב'). המשנה ברורה (שם ב, ד): "יצא ידי חובתו – וצריך שיכוין הקורא להוציא והשומע לצאת כדיון שאר מצוות שאחד מוציא חברו".
נשים – על אף שזו מצוה שהזמן גרמא, מכל מקום כיון שהנשים היו באותו השנה, שהיתה הגזירה להרוג גם את הנשים, לכן הן חייבות. אשה הקוראת לעצמה, וכן אם שומעות הנשים קריאה שלא בבית הכנסת, וקורא לפניהן מי שכבר שמע קריאת המגילה – תברך אחת הנשים את ברכת "לשמוע מקרא מגילה".

דיני קריאת המגילה (שולחן ערוך סימן תרצ)
"אין לשוח בעוד שקורין אותה" (שולחן ערוך תרצב, ב) אם שח בין הברכה לתחילת הקריאה בין השומע ובין הקורא הפסידי הברכה. וכן בין הקריאה לסוף הברכה גם כן אסור להפסיק (שם תרצב, ב, ט).
התפילות בפורים (שולחן ערוך סימן תרצא)

הספרדים אומרים לפני תפילת ערבית 'למנצח על איילת השחר'. בתפילת העמידה אומרים 'על הניסים', וכן בברכת המזון. קדיש 'לתקבל' והספרדים אומרים חצי קדיש. קוראים את המגילה. אחריה אומרים האשכנזים 'אשר הניא' והספרדים אומרים שלש פעמים: 'ארור המן, ברוך מרדכי...' 'אתה קדוש'. קדיש שלם. יש מהאשכנזים המדלגים על 'לתקבל' והספרדים אומרים עם 'לתקבל'.
בשחרית: אחרי חזרת עמי"ש קוראים בתורה בפרשת 'ויבוא עמלק' הספרדים כופלים פעמים על הפסוק האחרון, להשלים את הקריאה

לעשרה פסוקים. אחרי קריאת התורה – האשכנזים מחזירים ספר התורה לארון הקודש, קוראים המגילה ואומרים 'אשר הניא', 'אשר' 'ובא לציון' וכו'. הספרדים משאירים ספר התורה על שולחן הקריאה, אומרים 'אשר' 'ובא לציון' עד 'מערתה ועד עולם' וקוראים המגילה, מברכים אחריה ואומרים 'ארור המן' וכו', 'אתה קדוש', קדיש 'לתקבל' ומחזירים ספר התורה להיכל וכו'.

אבל בתוך השבעה

השולחן ערוך פותח (תרצו, ד): "כל דברי אבלות נוהגים בחנוכה ובפורים". הנה, בהמשך הוא מסייג ומביא דעה הפוכה. וממשיך שם: מותר לילך לבית הכנסת לקריאת המגילה בערבית ובשחרית (לפי תוספות פ"ק מועד קטן). כל זה כשאינו יכול לאסוף מנין בביתו – אם יכול עדיף לקרוא במנין במקום אבול. וכאן מוסף השולחן ערוך: "ויש אומרים שאין אבלות נוהג בפורים לא ב"ד ולא בט"ו (הרא"ש ומנהיגים) וכן נוהגין ואפילו אבלות יום ראשון נדחה מפני פורים, אבל דברים שבצנעה נוהג ואע"פ שאין נוהג אבלות בפורים עולה למנין שבעה ימי אבלות כמו שבת וכן פסק הרב בעצמו בטור יורה דעה סימן תא".

מתנות לאבינוים – מעות פורים לעניים (שולחן ערוך סימן תרצד) חייב כל אדם, בין איש ובין אשה ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים (לכל עני מתנה אחת). יכול לתת כסף או מאכל. מוטב להוביל במתנות לאבינוים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שומחה גדולה ומפוארת אלא לשמח כל עניים, ותומים ואלמנות, ודומה לשכינה, שנאמר: 'להחיות רוח שפלים ולהשיב לב נדכאים'.

סעודת פורים

נוהגים להקדים מנחה לסעודת פורים. מצוה הרבובת בסעודת פורים, ובאכילת סעודה אחת יוצאים ידי חובה. חיוב הסעודה ביום דוקא. האוכל סעודת פורים בלילה – לא יצא ידי חובה. מכל מקום, גם בלילה צריך לשמח. ראוי לבלוש בגדי שבת כבר בליל פורים, ויהיה שולחנו ערוך. (שולחן ערוך תרצה, א-ב ובמשנה ברורה)

"פורים משולש"

בכל שנה בה חל ליל הסדר במוצאי שבת יהיה פורים משולש. בירושלים, כבערים מוקפת חומה מימי יהושע, נהוג פורים ב-ט"ו באדר הוא שושן פורים של הפרדים. השנה שושן פורים חל בשבת, וירושלים הוא משולש דהיינו נחוג שלשה ימים:

א. **בשמישי** בערב ושישי קוראים המגילה עם ברכותיה ומצוות מתנות לאבינוים. אין אומרים על הניסים ואין קוראים בתורה.
ב. **שבת:** אומרים בירושלים על הניסים. מוציאים 2 ספרי תורה. בראשון 7 קרואים בפרשת תצוה. בספר השני מפתיר בפרשת בשלח: "ויבוא עמלק". **ההפטרה:** כמו בפרשת זכור: "כה אמר ה' צבאות".
ג. **יום ראשון:** משלוח מנות וסעודת פורים, ואין אומרים 'על הניסים'. בזמננו, לפי הלוח העברי, פורים משולש יכול לחול רק בערים המוקפות חומה כמו ירושלים, החוגגים בט"ו באדר.

שבת פורים בירושלים פרשת תצוה – שושן פורים
בירושלים: מוציאים שני ספרי תורה, 7 קרואים בפרשת תצוה, בספר השני מפתיר בפרשת כי תצא (דברים כה, יז): "זכור את אשר עשה לך עמלק".

ההפטרה: הספרדים: "ויאמר שמואל אל שאול" (שמואל א' טו, א). האשכנזים מתחילים מפסוק ב': "כה אמר ה' צבאות".

בערי הפרדות: מוציאים ספר תורה אחד וקוראים פרשת תצוה. ההפטרה: "אתה בן אדם" (יחזקאל מג, ו).

אין אומרים אב הרממים ואין מזכירים נשמות. במנחה: אין אומרים "צדקתך".

ביום ראשון ט"ז באדר – שמחת פורים במקומות – אין אומרים תחנונו ואין אומרים "למנצח" לפני ובא לציון...

על הניסים

בתפילות העמידה, בברכת 'מודים' מוסיפים 'על הניסים'; וכן בברכת המזון אחרי 'גודה לך'.
ב"פרדים" אומרים על הניסים ב"ד אדר בלבד, וב"מוקפים" בט"ו בלבד. האומר בשניהם – אינו צריך לחזור. בעיירות המסופקות (אם מוקפת חומה מימי יהושע) כמו צפת, טבריה, עכו, חיפה, יפו, לוד, באר שבע, חבון, שכם – אומרים לכתחילה בשניהם (שולחן ערוך תרצא, ב ומשנה ברורה ד, ותרפז, יז. בפאת השולחן ג, טו ובעוד יוסף חי, תצוה, כתבו שיאמרו ביום ט"ו באלקו נצור ולא במדיום). שכח בתפילת העמידה ולא אמר 'על הניסים' – אם נזכר לפני שאמר את שם ה' בחתימת 'הטוב שמך ולך נאה להודות', חזרו לעל הניסים 'ומ' 'לעל כולם'. נזכר לאחר שכבר ביטא את שם ה' בחתימת הברכה, אינו חוזר, אך אינו מסוף התפילה לפני 'יהי רצון: 'יהי רצון מלפניך שתעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מרדכי ואסתר' וכו' ואומר 'יהי רצון' וכו'.

פנות הרמב"ם בהגהיר

הרב אהרן טולידאנו
ראש מכון טולידאנו להפצת התורה במושגי הדור, חבר לשכת הרבנות ורב קהילה באפרת

קטעים נבחרים מס' 5 מתוך 'הרמב"ם בהגהיר' בנושא השבת.

מטעמי מצוות השבת ותאוון

מעבר למה שאסרה התורה בשבת, יש דברים שאסרו אותם חכמים בשבת אף על פי שאינם דומים למלאכה ואינם מביאים לידי מלאכה, והם נאסרו משום שנאמר (ישעיהו נח, יג): 'אם תִּשִׁיב מִשְׁבֵּת הַגְּלָף עֲשׂוֹת חֲפְצֶיךָ בַּיּוֹם קָדְשִׁי ... וְכִבְדָּתוֹ מְעֻשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֲפְצֶךָ דִּבְרַר דְּבַר'. דרשו רבותינו (בבלי שבת קג): "דבור אסור, הרהור מותר". וכן דרשו (שם): "חפצך – אסורים, חפצי שמים – מותרין" (ירושלמי שבת פט"ו, ה; הרמב"ם שבת כד, א-ו).

אכן, פעולת האדם עוברת דרך שלושה שלבים: מחשבה, דיבור ומעשה. האדם מתכנן במחשבה, אחר כך מסביר לאיש הביצוע את התכנית לביצוע, ולבסוף איש הביצוע מייצר ומוציא אל הפועל מה שתוכנן.

המעשה מאפיין את המציאות של העולם הזה. המחשבה מאפינת את המציאות של העולם העליון. והדיבור מחבר בין שניהם. משמע שיש לדיבור אחיזה בקצה האחד בעולם העליון ובקצה השני בעולם הזה. והנה, קיומן של כל המצוות המעשיות תלוי בעולם הזה. לכן, עשיית מלאכה נאסרה, וחכמים הוסיפו גם דיבור שיש לו אחיזה גם בעולם הזה. אבל דברים שהם רק במחשבה (ב'הרהור') – מותרים.

מהלכות מצוות השבת ומנהיגיה

השבת נדחית במצב של סכנת נפשות (ב, א-ג).

א. הקדמה: מובא בתלמוד (בבלי יומא פה):

1) רבי יוסי ברבי יהודה אומר: 'את שֶׁבֶתְתִי תִשְׁמְרוּ' (כי תשא שמות לא, יג), יכול לכל – תלמוד לומר 'אָךְ אֶת שֶׁבֶתְתִי תִשְׁמְרוּ' (שם) – חילק (במצב של פיקוח נפש אין אנו מצווים לשמור את השבת).

2) רבי יוחנן בן יוסף אומר: וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַשֶּׁבֶת, בִּי קִדְּשׁ הוּא לְכֶם (יד) – היא מסורה בידיכם, ולא אתם מסורים בידה (לכומר לא תצטרכו לשמרה במצב של פיקוח נפש).

3) רבי שמעון בן מנסיא אומר: וְשִׁמְרוּ בְּגֵי יְעֻרְאֵל אֶת הַשֶּׁבֶת (שם טז), אמרה תורה: תִּלְל עליו שבת אחת, כדי שישמור שבתות הרבה".

וכן מובא (בגמרא שם) שרב יהודה בשם שמואל לומד את ענין פיקוח נפש מפסוק אחר: 'וְשִׁמְרֶתֶם אֶת חֻקֵּי יְהוָה מִשְׁפָּטֶיךָ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּם ה' אֱלֹהֵיכֶם וְחֵי בְּהֶם, אֲנִי ה' (אחרי מות, ויקרא יח, ה). דורותיים: וְחֵי בְּהֶם – ולא שימורת בהם (חוץ משלש עבירות שעליהם אמרו רבותינו 'הרג ואל יעבור', והן: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים – בבלי יומא פב). הגמרא מציינת שיש קושי בדעות הנ"ל, חוץ מדעת רב יהודה בשם שמואל.

נציין כי פיקוח נפש דוחה שבת גם אם ברור לנו שהחולה אינו עתיד לקום מחליו, שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו (המאירי שם).

ב. סכנת נפשות דוחה את השבת, באותה מידה שהיא דוחה כל שאר המצוות. לפיכך חולה שיש בו סכנה, עושים כל הנדרש למענו בשבת, על פי הנחיות הרופא המקצועי המקומי (ר"פא אָמֵן). במצב של ספק אם נדרש לחלל עליו את השבת כדי להצילו, כגון שאמר רופא אחד לחלל השבת ורופא אחר אומר שאין צריך לחלל – מחללים עליו את השבת, ש"ספק נפשות דוחה את השבת" (הרמב"ם הלכות שבת ב, א).

מזן הדגיש (ש"ע א"ח שכח, ב) שזו מצוה לחלל את השבת על חולה שיש בו סכנה, והוסיף: 'הזריז הרי זה משובח, והשואל, הרי זה שופך דמים'. במשנה ברורה (שם ס"ק ו) הסביר שאותו האיש שיירא לחלל את השבת ומתחסד לקבל גיבוי מפוסק הלכה, הרי הוא מבזבז זמן יקר שבו החולה עלול להחלש יותר ותגדל הסכנה לחייו.

חפשו אותנו בגוגל. הקישו: **מכון טולידאנו** או בטל. 052-8682050

תורת המשא ומתן

עו"ד דוד שפירא

מחבר הספר תורת המשא ומתן

איך לבקש תרומה של כסף?

פרשת תרומה פותחת בבקשה מכל מי "שידבנו ליבו", כלומר מכל מי שירצה, לתרום חומרים לצורך בניית המשכן. התורה לא מפרטת את כמות החומרים שיש לגייס אלא מוסרת רשימה מפורטת של מגוון רחב של חומרים לצורכי הקמת המשכן. למרות שהתורה מתארת גיוס חומרים בהתנדבות בלבד, כבר בפסוק הראשון ניתן לחוש מתח בין המושג של תרומה, או נדבה שניתנת מרצון, לבין תרומה מחייבת. שלש פעמים התורה משתמשת בביטוי של "ויקח" לתאר את פעולת ההתנדבות: "ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר דבנו לבו תקחו את תרומתי: זאת התרומה אשר תקחו מאתם...". אם מדובר בנתינה בהתנדבות, מדוע לא השתמשו במלים עם שורש "תקן", וכתבו "ויתנו לי תרומה מאת כל איש אשר דבנו לבו יתנו את תרומתי: זאת התרומה אשר יתנו..."

בפרשת ויקהל (פרק לה), התורה מספרת על הצלחת גיוס החומרים. נראה כי מדובר בהצלחה מסחררת. הגיעו כמויות חומרים ומתנדבים להכנת לשימוש במשכן מעל ומעבר לנדרש, עד כדי כך שמשא הכריז על סיום מבצע הגיוס. מדוע משה היה צריך "לצוות" באופן פתאומי ולהעביר קול במחנה שלא "עשו עוד מלאכה"?

לכל אורך הסיפור, ניתן לזהות רמזים לכך שלא הכל היה תקין ואוטופי עד כדי כך שבסופו של דבר משה היה חייב להוציא צו ולעצור את העם מהלמשיך לתרום:

- הלואיסטיקה לא פעלה כפי שתוכנן – לפי ספורנו, העם תרם בצורה לא מסודרת ולא כפי שמשא דרש בהתחלה: "אמור לישראל שחפצתי שנבאים יגבו בעדי תרומה, .. וישראל לא המתינו שגבו הסנהדרין, אבל תיכף יצאו מלפני משה והביאו עד בלי די...."
- מתחים בין בני זוג – המקרא מספרת כי באו "האֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים" במה מדובר?

- לפי הסוה, הנשים לא היו מתואמות עם בעליהם: "אנשים היו מפלים לנשים שהנשים מיהרו לבא והטעם מפני שהנשים תכשטיהן מצוים להם מיהרה מיד להביאם ופירקו נזמיהם וטבעותיהן מיד להביא תחלה"
- לפי ר' יוסף בכור שור, הגברים השתלטו על תכשטי נשותיהם: "ויבאו האנשים על הנשים – כלומר: לשלול על הנשים, שהיו לוקחין תכשטי הנשים..."

- לא כולם השתתפו – ר' אברהם בן הרמב"ם שם לב לניסוח הסיכום ביחיד ולא ברבים של "כל איש ואִשֶׁה אֲשֶׁר נָדַב לָבָּא: "אפשר להבין מזה פירוט להראות על חסרון ההמון בין מביאי הנדבה ויתכן שיהיה פירוט זה [ומפני] שקצתם לא הביאו (כלל) ויתכן שהוא מפני שקצתם איחרו את הבאתם עד שבאה ההכרזה (שלא להביא עוד) כמו שיבאר עוד ובכן נשטמה מהם (שעת הכושר) להביא."

בעיני חז"ל, השתלשלות העניינים הייתה כל כך בעייתית שהיא מהווה מקור לאחת מל"ט המלאכות האסורות בשבת! הגמרא במסכת שבת (דף צו עמוד ב) מחפשת מקור לאיסור "הוצאה" בשבת ומפנה לסיפור של גיוס המונים שנגמר בצו שהוציא משה: "הוצאה שהיא אב המלאכה עצמה היכן כתובה בתורה?... אמר ר' יוחנן: שאמר הכתוב: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה ... הרלב"ג בביאור הפרשה (שמות ל"ו:ו') סובר כי העם הגזים וכי למשה הייתה ביקורת מהותית על מה שהתרחש. משה רצה ללמד כי אין להגזים בנתינת תרומות. זה יכול לשבש את הסדר הציבורי, יחסים בין בני הזוג, וזה גם יכול להבליט הבדלים בין המעמד הכלכלי של אנשים שונים וכן יכול להעמיד את ההנהגה במתחים מול העם.

לי נראה שמקור ההסתבכות סובב סביב האפשרות (לפי חלק מהמפרשים) או החובה (לפי מפרשים אחרים) לתרום סכום שאינו מוגדר באופן ברור. חוסר הבהירות לגבי התרומה הנדרשת עלול לגרום לכך שאנשים יגזימו בין בדרך שיתנו או בכמות של תרומות שיתנו. אולי זה הסיבה, שבפעם הבא שהתורה מכריזה על גיוס תרומות בפרשת "כי תשא" הדרישה להסבתות סובב סביב האפשרות (לפי חלק מדויקים מאד: זה יתנו, כל-העבר על-הפקדים – מחצית השקל, בשקל הקדש: עֲשִׂרִים גֵרָה, הַשֶּׁקֶל – מחצית השקל, תרומה ליהוה". גם בעולם העסקי, יותר נכון וראוי שספק שירותים (כמו אדריכל או עורך דין) יגיד מראש ובמפורש כמה הוא דורש עבור שירותיו ולא יגיד "תשלם כמה שאתם רוצה!" או ישאיר את העניין פתוח ולא ברור